

Arkeologisk förundersökning 2014

Mölleberga, fornlämning nr 11 och 19, Mölleberga socken samt nr 8 och 40 i Nevishögs socken, Staffanstorps kommun.

VA LEDNINGAR

Mölleberga och Nevishögs socken, Staffanstorps kommun
Skåne län

Arkeologisk förundersökning 2014

Mölleberga, fornlämning nr 11 och 19,
Mölleberga socken samt nr 8 och 40 i
Nevishögs socken,
Staffanstorps kommun.

VA LEDNINGAR

Mölleberga och Nevishögs socken, Staffanstorps kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk förundersökning 2014

Mölleberga, fornlämning nr 11 och 19, Mölleberga socken samt nr 8 och 40 i Nevishögs socken

VA ledningar

Mölleberga och Nevishögs socken, Staffanstorps kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2014:16

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Schakt nr 9 i Mölleberga by

Tryck: Holmbergs i Malmö AB

© Skånearkeologi 2014

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Undersökningsresultat	7
Utvärdering	11
Referenser	11
Tekniska och administrativa uppgifter	12

Sammanfattning

Staffanstorps kommun planerade ansluta Stora Mölleberga och Nevishög till det kommunala VA nätet. Ledningsarbetena låg delvis inom registrerade fornlämningar men ingreppen bedömdes som måttliga varför länsstyrelsen i Skåne län beslutade om en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning.

Undersökningsområdet ligger i övergången mellan slätt och backlandskap, och rikedomerna på omfattande våtmarker har erbjudit mycket gynnsamma förutsättningar för bosättning under lång tid. Ungefär mitt i undersökningsområdet rinner Torrebergabäcken som är ett biflöde till Segeå.

Inom undersökningsområdet förekommer ett flertal fornlämningar men endast ett fåtal undersökningar har genomförts.

Inne i Stora Mölleberga by utgjordes schaktningen av mindre hål för avloppspumpar och för styrbar borrning. I något fall grävdes ledningarna ned med grävmaskin. Utanför Stora Mölleberga och vid Önsvala bytomt schaktades matjorden av längs hela ledningssträckan med en bredd av mellan 4–5 meter, utom vid Torrebergabäcken där man borrade under den. Matjorden avlägsnades inte enda ned till underlaget annat än ställvis. Inom den avbanade ytan grävdes sedan ledningsschaktet med en bredd av ca 0,8 meter.

Inne i Stora Mölleberga framkom ställvis kulturlager och ett par stenläggningar. Vid Önsvala gjordes inga antikvariskt intressanta iakttagelser. I schakten mellan byarna framkom några anläggningar.

Inledning

Staffanstorps kommun planerade ansluta Stora Mölleberga och Nevishög till det kommunala VA nätet. Ledningsarbetena låg delvis inom registrerade fornlämningar men ingreppen bedömdes som måttliga varför länsstyrelsen i Skåne län beslutade om en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Skånearkeologi har utfört uppdraget.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet ligger i övergången mellan slätt och backlandskap, och rikedomerna på omfattande våtmarker har erbjudit mycket gynnsamma förutsättningar för bosättning under lång tid. Framförallt längs Segeå och i kanten av de omgivande våtmarkerna finns flera kända boplatser. Det nu aktuella området kännetecknas av kuperad åkermark som förr har hyst åtskilliga fuktsänkor som numera är utdikade. Ungefär mitt i undersökningsområdet rinner Torrebergabäcken som är ett biflöde till Segeå.

Inom undersökningsområdet förekommer ett flertal fornlämningar men endast ett fåtal undersökningar har genomförts. Nedan följer en uppräknings av de närmaste fornlämningarna som dessutom finns med på figur 3.

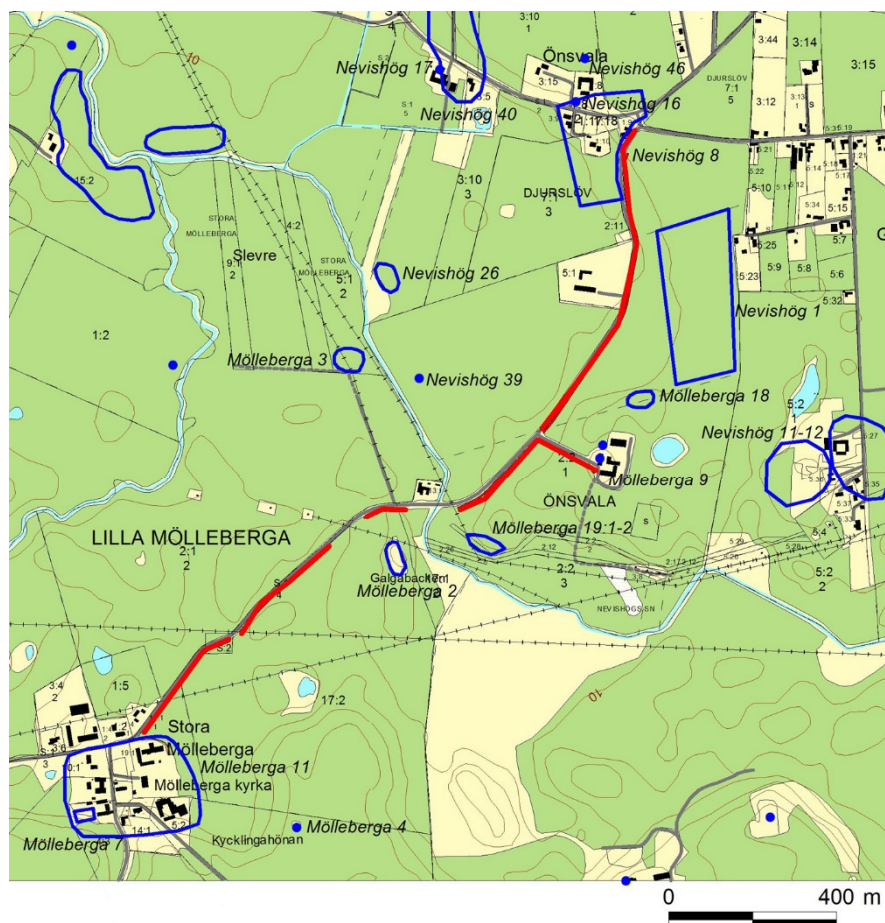
Mölleberga 11:1 – Stora Mölleberga bytomt vars utbredning bygger på enskifteskartan från 1811.

Mölleberga 7:1 – Ödekyrkogård, uppgift om att man vid dikning funnit människoben.

Mölleberga 9:1 – Lösfynd, bestående av: 1 slipad tunnackig yxa, 1 fragment av slipad yxa, 1 fragment av dolk. Fynden förvaras på gården av den nuvarande ägaren Jan Erik Flinck.

Mölleberga 2:1 – Avrättningsplats, plats med tradition. Fynd av skelett av människor och hästar.

Figur 3. Karta över delar av Lilla Mölleberga och Önsvala. Registrerade fornlämningar är markerade med blå linje eller blå fylld cirkel. © Lantmäteriet

Mölleberga 3:1 – Boplats, okänd utsträckning. En stenpackning med kullersten och aska har påträffats. På platsen har framkommit krukskärvor, 1 liten hjorthornshacka med skafthål, 1 kärnyxa, 2 fragment av slipade flintyxor, talrika flintspån och flintavfall.

Mölleberga 4:1 – Stenkammargrav, dös, i stensättning (?). Stensättningen är rund, 10 m i diameter och 0,3 m hög och övertorvad. Kammaren, som är belägen i stensättningens östra del, är 6 x 5 m stor och består av 13 stenar. Dessa är 0,4–1,4 m höga, 0,7–1,6 m breda och 0,3–0,8 m tjocka. I vardera kortsidan finns 3 stenar. Minst ett par av stenarna är sekundära.

Mölleberga 18:1 – Boplats, ca 60 x 30 m, bestående av 5 härdar, 2 härdrester, 1 stolphål och 4 gropar. Påträffade av UV-Syd vid utredning av en projekterad grustäkt. Vid en arkeologisk undersökning år 1998 påträffades inom området 59 anläggningar. Av de undersökta anläggningarna utgjordes 37 stycken av stolphål av olika dimensioner och djup. I övrigt var det fråga om härdar och gropar. Några strukturer i form av hus eller hägn kunde ej identifieras.

Mölleberga 19:1–2 – Offerplats, okänd utsträckning. Fynd av skalltak från människa, keramik, flintavslag och spån, samt djurben. Påträffad vid en arkeologisk utredning i samband med en överföringsledning (Mattisson 2000).

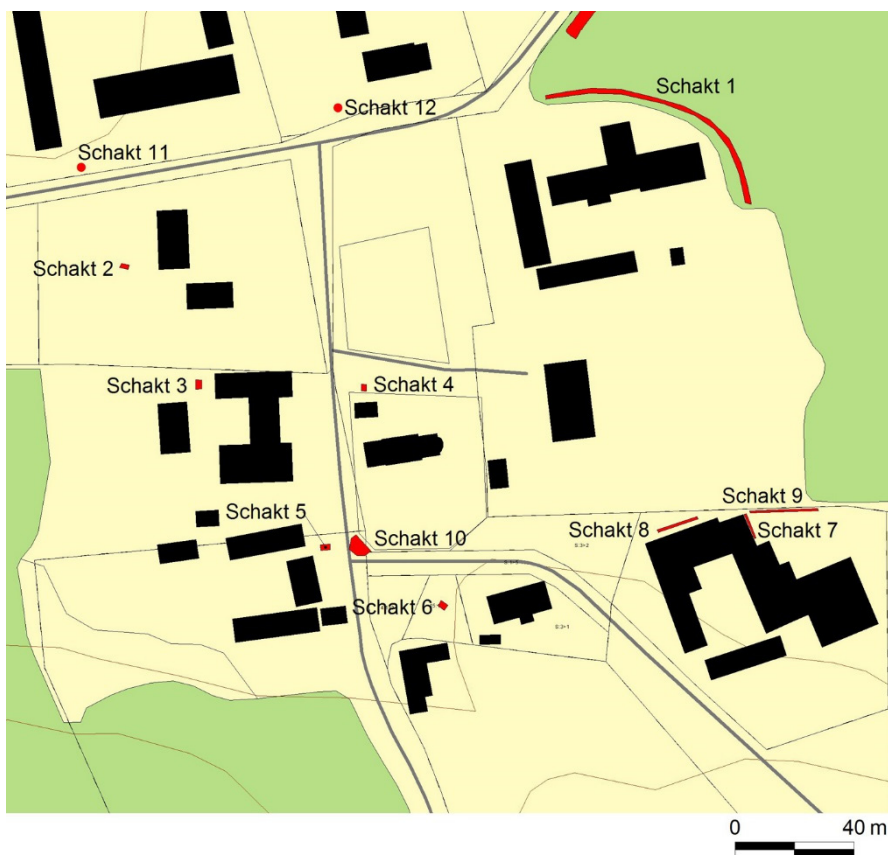
Nevishög 1:1 – Grav- och boplatsområden som är undersökta och borttagna. I samband med grustäkt undersöktes ett 20-tal skelettgravar på krönet av grusåsen med dateringar från yngre romersk järnålder till vikingatid. Det framkom även boplatslämningar från bl.a. tidigneolitikum, yngre bronsålder och vikingatid.

Nevishög 8:1 – Bytomt med en utbredning av ca 225 x 100–200 m. Utbredning grundar sig på en karta från 1817 över Önsvala by. Idag bebyggt med tre småhus.

Nevishög 11:1 och 12:1 – Uppgift om högar.

Nevishög 16:1 – Hällristning, Älvkvarnsförekomst (?) i ett 0,3 x 0,2 m stort block av granit bestående av 2 älvkvarnar. Dessa är 0,12–0,18 m i diameter och 0,02–0,05 m djupa.

Figur 4. Karta över Stora Mölleberga med undersökta eller besiktigade schakt fyllda med röd färg.
© Lantmäteriet

Nevishög 17:1 – Lösfyndsamling, bestående av 1 halv skafthålsyxka med påbörjat nytt hål, 1 klumpsten med påbörjat hål, 2 tunnackiga flintyxor, 1 spetsnackig flintyxka, 1 slipad flintmejsel, 1 halvmånformig flintkniv, 3 flintdolkar samt 2 fragmentariska flintyxor. Förvaras på gården. De flesta fynden gjorda ca 400 m SSV om gården.

Nevishög 26:1 – Boplats med en utbredning av 90 x 40 m. Inom området mätlig förekomst av bearbetad flinta. På platsen tillvaratogs vid 1985 års fornminnesinventeringen 2 kärnor, 1 stycke bränd flinta samt ett 15-tal avslag, varav flertalet med retusch.

Nevishög 39:1 – Boplats, bortodlad. Påträffades i samband med en arkeologisk utredning 2000 (Mattisson 2000) invid Torrebergabäcken, på ett mindre höjdläge. Här framkom rikligt med bearbetad flinta, bl.a. en skivyxka av Havnelevtyp, spånblock och spån. Flintan fanns uteslutande i ploglagret i sluttningarna, där alven utgjordes av sand. På krönet var sanden helt uppblandad med matjorden, och plöjningen har här nått ned till moränleran. Inga anläggningar fanns bevarade.

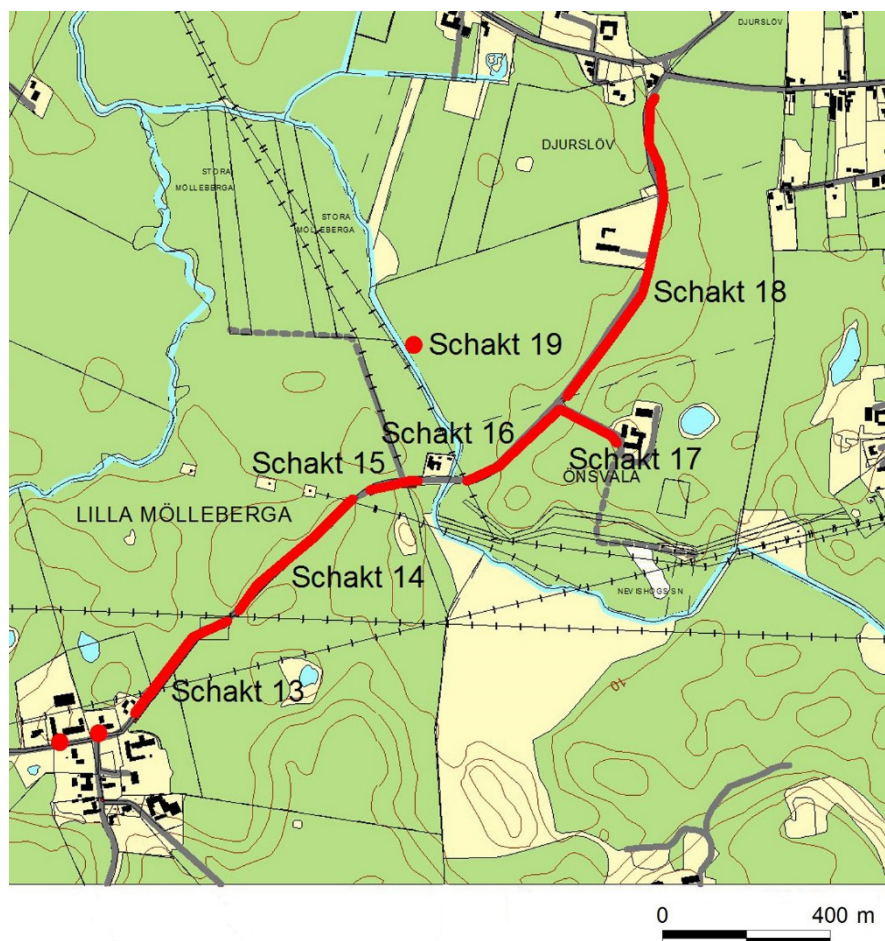
Nevishög 40:1 – Boplats med okänd utbredning. Anläggningar i form av härdar, stolphål och gropar.

Nevishög 46:1 – Fyndplats för 144 metallföremål inom fastighet Önsvala 3:10 och Djurslöv 7:1, som framkom vid metalldetektering år 2000 och 2001. En stor del av föremålen daterades till Vendeltid.

Undersökningsresultat

Inne i Stora Mölleberga by utgjordes schaktningen av mindre hål för avloppspumpar och för styrbar borrhning. I något fall grävdes ledningarna ned med grävmaskin. Utanför Stora Mölleberga och vid Önsvala bytomt schaktades matjorden av längs hela ledningssträckan med en bredd av mellan 4–5 meter, utom vid Torrebergabäcken där man använde sig av styrbar borrhning. Matjorden avlägsnades inte enda ned till underlaget annat än ställvis. Inom den avbanade ytan grävdes sedan ledningsschaktet med en bredd av ca 0,8 meter. Ledningarna anlades huvudsakligen genom styrbar borrhning.

Figur 5. Karta över delar av Lilla Mölleberga och Önsvala med undersökta eller besiktigade schakt fyllda med röd färg.
© Lantmäteriet

Schaktningsövervakningen utfördes främst inom Stora Mölleberga bytomt och vid de ställen där arbetena berörde registrerade fornlämningar. I övrigt gjordes översiktliga besiktningar.

Merparten av schakten inne i Stora Mölleberga besiktigades. Kulturlager kunde konstateras främst i schakten som låg närmast kyrkan. Detta stämmer med de historiska kartorna (enskifteskartorna från 1811 och 1812) där bebyggelsen är koncentrerad längs vägen från Bara och upp till vägen mellan Lilla Mölleberga och Önsvala. Vid två tillfällen kunde schakt strax norr om denna väg besiktigas och i dessa förekom inga kulturlager (schakt 11–12).

I schaktet vid Stora Mölleberga 17:2 (schakt 1) kunde en stenläggning skönjas i schaktväggen i nordvästra delen av schaktet närmast vägen mot Önsvala. I övrigt drogs schaktet i ett låglänt parti med tjocka lager kärrjord. Stenläggningen ligger inte på något av de historiskt kända gårdslägena men kan möjligen ha utgjort en infart till gård nr 1 (idag 17:2).

I schaktet strax norr om kyrkogårdsmuren (schakt 4) framkom en större sten som kan ha varit en grundsten. Grundstenen kom dock ytligt.

Tabell 1. Tabell över samtliga dokumenterade anläggningar

Anl. nr.	Typ	Storlek (b x l x dj)	Dokumentation	Övrigt
1	Härd	0,97 x 1,15 x 0,06	Plan & profil	Mycket bränd flinta
2	Kokgrop/härd	0,58 x 0,61 x 0,04	Plan & profil	50 % återstod
3	Härd	0,53 x 1,1 x 0,1	Plan & profil	
4	Härd	0,3 x 0,76 x 0,16	Plan & profil	50 % återstod
5	Stolphål	0,56 x 0,6 x 0,66	Plan & profil	
6	Gropsystem	6 x ? x ?		Täckte hela schaktet
7	Härd	Mittpunkt inmätt	GPS	
8	Grop/gropsystem	9 x 2,5 x ?	GPS	Ej helt framschaktad

I vägkorsningen vid sydvästra hörnet av kyrkogården upptogs ett lite större schakt kring en befintlig ledning (schakt 10). I schaktväggarna kunde ett 0,3–0,4 meter tjockt kulturlager iakttas. Även i schaktet på andra sidan vägen framom ett 0,1–0,2 meter tjockt kulturlager och i södra schaktväggen troligen en grop (schakt 5). Söder om kyrkogården och söder om vägen dokumenterades en sektion i ett 2 x 3 meter stort schakt (schakt 6). Ett par av lagren innehöll spår av bebyggelse i form av lera, bränd lera, tegel och kalkbruk. I schaktet framkom även en bit av en husgrund från ett relativt sentida hus.

Vid fastigheten Stora Mölleberga 5:2 grävdes några långa schakt (schakt 7–9). Även här framkom kulturlager och en stenläggning ca 0,5 meter under nuvarande markyta (schakt 7 och 9). Stenläggningen började i norra delen av schakt 7 och fortsatte ca 10 meter österut i schakt 9. Längre österut gick schaktet in i en äldre fuktsänka.

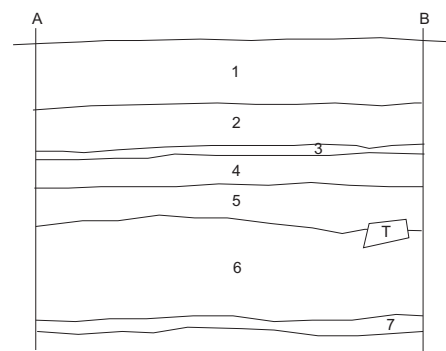
I övriga schakt inom bytomten framkom inget av antikvariskt värde.

Det påträffades anmärkningsvärt få fynd inom Stora Mölleberga bytomt. Endast några få skärvor yngre rödgoods framkom vilka ej tillvaratogs.

Mellan Stora Mölleberga och Önsvala grävdes ledningarna ned med grävmaskin som började med att ta bort en del av matjorden på en bredd av ca 4–5 meter (schakt 13–18). Schakten besiktigades genom att gå hela sträckan och titta efter lösfynd, anläggningar och/eller lager. Längs vissa sträckor togs matjorden bort enda ned till underlaget men på andra där matjorden var tjockare togs bara en del av den bort. Närmast Stora Mölleberga var topografin låglänt och inga indikationer på fornlämningar kunde ses. Ungefär 400 meter nordväst om Stora Mölleberga steg topografin och ett par anläggningar påträffades i form av en härd (anl. 7) och en grop (anl. 8) i schaktkanten (schakt 14). Vid Torrebergabäcken grävdes större schakt på ömse sidor om bäcken. I schaktväggarna syntes vattenavsatta lager som tyder på att bäcken tidigare har svämmat över. I övrigt framkom inga anläggningar eller lager förrän längs uppfarten till Önsvala 2:2 där 6 anläggningar kunde dokumenteras (schakt 17). Anläggningarna utgjordes av 3 härdar, 1 kokgrop/härd, 1 stolphål och 1 gropsystem. En av härdarna (anl. 1) innehöll rikligt med bränd flinta vilket oftast förknippas med järnåldern då flintan använts som flussmedel vid metallhantverk (Björhem, Fabeck & Jönsson 2011). Anl. 1–5 undersöktes till hälften.

Vid fornlämningen Nevishög 39 upptogs ett större schakt som huvudsakligen berörde en större vattenledning (schakt 19). Sektionsväggarna tydde på att miljön tidigare har varit mycket fuktig.

I schaktet vid Önsvala bytomt framkom inget som kan kopplas till den historiska bytomten. Matjordsavbaningen nådde dock inte ned i underlaget vid bytomten vilket tyder på ett något tjockare matjordslager vilket kan anses anmärkningsvärt med tanke på höjdläget.

Figur 6. Sektionsritning av nordöstra schaktväggen i schakt 6. Sektionen är 1 meter bred.

Lager 1: Jordblandad singel

Lager 2: Rivningslager blandat med jord

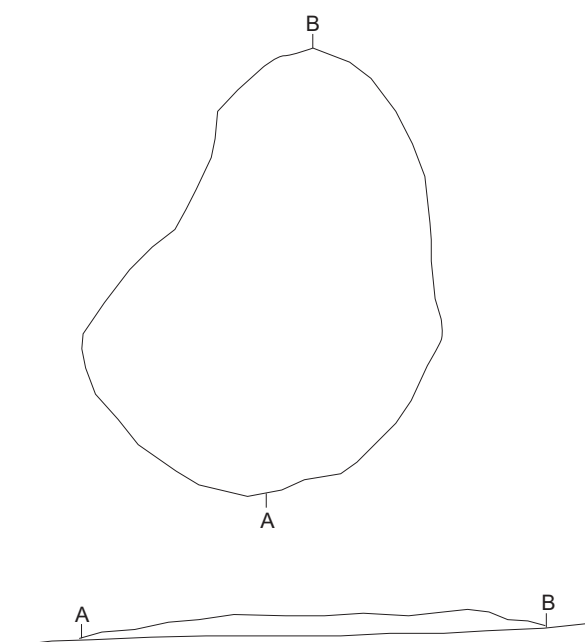
Lager 3: Ljust beige lera

Lager 4: Gråbeige lera

Lager 5: Jord blandat med bränd lera, kalkbruk och träkol.

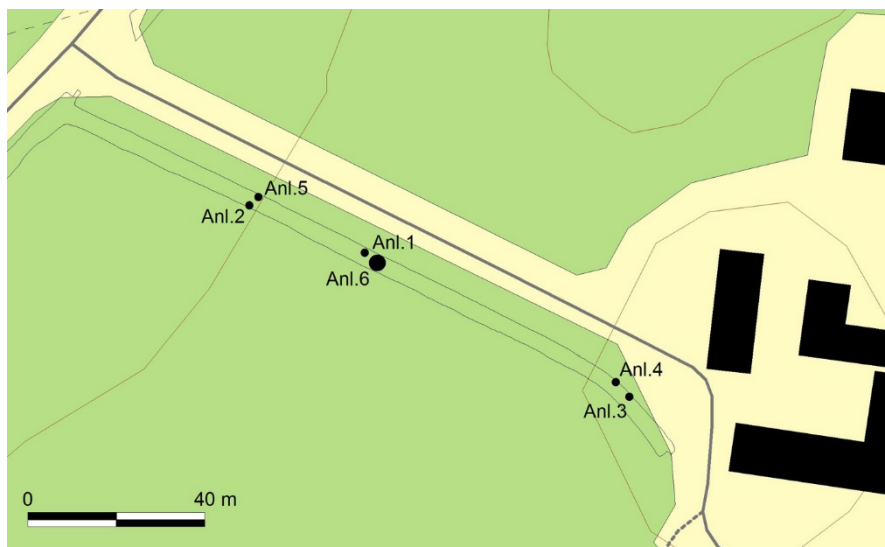
Lager 6: Gråbrun jord med träkol och enstaka tegelbitar.

Lager 7: Grå lerig jord.

Figur 7. Anläggningarna 1 (vänster) och 2 (höger), härd och härd/kokgrop. Norr är åt vänster. Anläggning 1 innehöll rikligt med bränd flinta medan anläggning 2 innehöll måttligt med skörbränd sten. Skala 1:20.

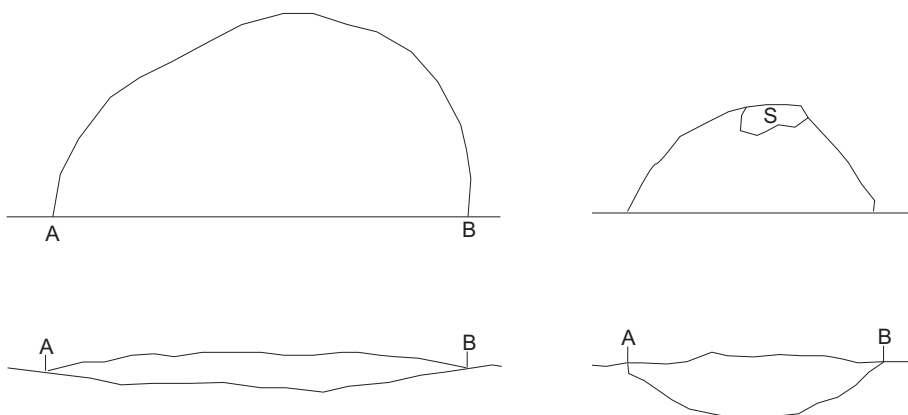
Figur 8. Karta över schakt 17 med samtliga undersökta anläggningar.
© Lantmäteriet

Figur 9. Foto över schakt 17.
Från väster.

Figur 10. Två härdar som framkom i schakt 17. Endast halva anläggningarna återstod då ett tidigare elkabelschakt hade skadat anl. 4 och schaktningen för VA hade tagit halva anl. 3. Anläggning 3 till vänster och anläggning 4 till höger. Skala 1:20.

	Läge	Storlek (m)	Arkeologiska iakttagelser	Dokumentation
Schakt 1	Stora Mölleberga 17:2	87 x 0,8	Stenläggning	
Schakt 2	Stora Mölleberga 10:1	1,7 x 2		
Schakt 3	SO om schakt 2	1,7 x 2		Foto
Schakt 4	Norr om kyrkogårdsmuren	1,7 x 2	Grundsten?	Foto
Schakt 5	Stora Mölleberga 4:3	1,7 x 2	Kulturlager (0,3-0,4 m)	Foto
Schakt 6	Stora Mölleberga 15:1	2 x 3	Grundstenar, bebyggelselager	Foto, sektions- och planritning
Schakt 7	Stora Mölleberga 5:2	9 x 0,8	Kulturlager (0,1 m), stenläggning	Foto
Schakt 8	Stora Mölleberga 5:2	13 x 0,8	Utfyllnadslager	
Schakt 9	Stora Mölleberga 5:2	22 x 0,8	Stenläggning	Foto
Schakt 10	Väggkorsning S om Kyrkan		Kulturlager (0,3-0,4 m)	Foto
Schakt 11	Stora Mölleberga 3:6	okänt		
Schakt 12	Stora Mölleberga 1:2	okänt		
Schakt 13	Stora Mölleberga 17:2	300 x 4		
Schakt 14	Lilla Mölleberga 2:1	290 x 4	Anl. 7-8	
Schakt 15	Önsvala 2:2	104 x 4		Foto
Schakt 16	Önsvala 2:2	255 x 4		
Schakt 17	Önsvala 2:2	164 x 4	Anl. 1-6	Foto, sektions- och planritning
Schakt 18	Önsvala 2:2	740 x 4		Foto
Schakt 19	Önsvala 5:1	okänt		Foto

Tabell 2. Tabell över samtliga schakt.

Utvärdering

Det var svårt att övervaka schaktningsarbetena. Trots frekventa kontakter var det vid få tillfällen jag fick möjlighet att närvara vid själva schaktningen. Orsakerna till detta var dels att arkeologin glömdes bort, dels att man hela tiden ändrade sina planer från den ena timmen till den andra.

Referenser

Litteratur

Björhem, N, Fabeck, Ch & Jönsson, L. stora 2011. Stora Hammar. Fornlämning 37, Stora Hammar 16:136 m.fl., Stora Hammar socken i Vellinge kommun. Sydsvensk Arkeologi rapport 2011:58.

Opublicerat material

Mattisson, A. 2000. Överföringsledning i Önsvala för Bolmenvatten. Rapport över arkeologisk utredning 2000. Rapport UV Syd 2000:40.

Kartmaterial

Enskifteskarta 1811
Enskifteskarta 1812
Fastighetskartan

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-25279-2013
Skånearkeologis diarienummer 201315

Län ..... Skåne
Kommun ..... Staffanstorps
Socken ..... Mölleberga och Nevishög
RAÄ-nummer ..... Mölleberga nr 11 & 19, Nevishög nr 8 & 40

Ekonomiska kartans blad 2C 3h
Koordinatsystem ..... Sweref 99 TM
X koordinat 6164844
Y koordinat 385999

Fältarbetstid 2014-03-10–2014-05-22
Antal arbetsdagar 13
Antal arkeologtimmar 22,5

Projektansvarig ..... Per Sarnäs
Uppdragsgivare ..... Staffanstorps kommun

Kostnader, arkeologi

Fältarbete: 14 625:-
Rapport: 20 800:-
Fastighetskarta: 910:-
Tryck: 1 200:-
GPS: 1 200:-
Resor: 4 500:-
Summa: 43 235:-